

Bijlage 10 – David Djaïz, *Slow democracy*.

Hoe we de globalisering kunnen beheersen en ons lot in eigen handen nemen.

Onze maatschappij lijkt steeds meer zelfstandigheid, eigenheid en beslissingsbevoegdheden kwijt te raken door globaliseringsprocessen. Sinds de jaren tachtig wereldwijd het neoliberalisme hoogtij viert, is de invloed van internationale instellingen (EU, ECB, HvJ-EU, WHO, WTO, IMF...) steeds groter geworden. Grenzen vervaagden en het nomadische bedrijfsleven kreeg steeds meer macht. Sinds 1989 vierde het neoliberalisme de overwinning op het communisme. Vooral sinds 2008, na de bankencrisis, is men zich gaan afvragen of we wel op de goede weg zijn.

Een niet-democratische liberale orde.

Het verhandelen van goederen gaat tegenwoordig ‘onbegrensd’: landsgrenzen spelen nauwelijks nog een rol. Dit werd vanaf de jaren tachtig actief door de neoliberalen nagestreefd. De landelijke bevolkingen organiseren hun maatschappijen echter nog altijd binnen de geografische grenzen van natiestaten. Hierdoor ontstaat er een spanning tussen de individuele vrijheid en de vormgeving van het bestuur (gebonden aan een nationaal grondgebied). De liberale regels en instellingen blijken echter steeds lastiger te verenigen met een fundamenteel nationale democratie.

De scheiding tussen globalisering en democratie werd steeds duidelijker, met een nationaal-populisme dat opkwam. Djaïz vreest een strijdtoneel tussen anti-globalisten, en anti-democraten die voorstander zijn van onbelemmerde vrijheid en internationale markten. “Maar”, zegt Djaïz: “globalisering en democratie kunnen best samengaan”. Hij schetst als alternatief het model van democratische natiestaten die zich als ‘sluizen’ gedragen.

De natiestaat als sluis reguleert de globalisering. Een democratisch genomen besluit is voldoende voor die regulering.

Het is niet aan de internationale orde om specifieke doelen voor te schrijven. De Europese Unie kan als extra sluis dienen, maar moet zich dan wel met de juiste thema’s bezighouden. Een transnationale

democratie mag op geen enkele manier tornen aan een door een nationale democratie genomen besluit.

Djaïz onderscheidt werknemers in 'sedentairen' (honnkvasten) en 'nomaden' (hoppers (van het een naar het ander)).

De banen van de nomaden zijn verplaatsbaar; een nomade is voor de uitoefening van zijn werk niet aan een bepaalde plek gebonden. Hij reist desnoods de hele wereld rond. Te denken valt aan een telemarketeer in een callcenter, een ongeschoolde textielarbeider, een monteur bij een autobouwer die produceert voor de export, luchtvaartingenieur, trader voor een grote investeringsbank, enzovoort. Ze hebben gemeen dat ze mondiaal in een directe concurrentiestrijd verwickeld zijn. Veel nomadenbanen zijn naar lagelonenlanden verplaatst of door machines vervangen.

De sedentairen produceren goederen en diensten die plaatselijk worden geconsumeerd en aan een grondgebied gebonden zijn. Denk aan een supermarkt caissière, politieagent, kapper, hoogleraar rechten, bouwvakker, priester, bakker of hovenier. Ze voldoen aan een strikt plaatselijke vraag.

De nog wel aanwezige nomaden voldoen aan steeds hogere kwalificaties en worden steeds beter betaald. Ze besteden de werkzaamheden waar ze zelf geen tijd voor hebben, uit aan sedentairen: tuinman, huishoudelijke hulp, zorg voor bejaarde ouders. De lonen van de sedentairen bleven laag. Het middengebied van de lonen betrof steeds minder banen. De grafiek die dit uitdrukt, lijkt steeds meer op een zandloper. Er ontstond steeds meer een tweedeling.

Het huidige conflict is anders dan de vroegere klassenstrijd. De nomaden leveren voortdurend een concurrentieslag met werknemers uit andere landen. Dat is bij de sedentairen niet zo. Daardoor lopen de belangen binnen hetzelfde land steeds verder uiteen. Het maakt de nomaden steeds minder uit hoe het gaat met de levensstandaard van de laagopgeleide locals. Solidariteit kalft af; het draagvlak voor de verzorgingsstaat vermindert.

In de naoorlogse jaren bevond het prestige van landen zich op een toppunt. De welvaart groeide en men was trots op het eigen land. De

globalisering gooide roet in het eten. Een kleine groep hoogopgeleiden (nomaden) kregen een hoger salaris om te voorkomen dat ze naar het buitenland verhuisden. De sedentairen kregen er niet meer bij en werden ontevredener. Ze bleven gehecht aan hun land, wat bij de nomaden steeds minder het geval was vanwege hun internationale belangen. Er ontstond een tweedeling. Dit wordt versterkt doordat ultrarijken steeds minder een bijdrage aan de welvaart van het land leverden, door belastingontwijking, financiële speculatie, aandeelhouderschap in buitenlandse bedrijven, enzovoort. Het feit dat de elites afscheid nemen van de natiestaat ondermijnt de nationale solidariteit.

Na 1980 zijn de grootstedelijke gebieden de winnaars van de globalisering. Ze brachten een hogere welvaart voort dan het gemiddelde besteedbare landelijke inkomen. Een deel van de welvaart werd op een onzichtbare manier 'herverdeeld' over de rest van het land. Dit systeem van territoriale cohesie werkt uitsluitend op nationaal niveau. "Daarnaast dient het 'voor het blote oog onzichtbaar' te zijn, zodat in de rijke regio's niet het gevoel postvat dat ze voor de arme streken betalen." De natiestaat werkte als schokdemper voor de globalisering. De crisis van 2008 legde het onzichtbare bloot. Er kwam steeds meer opstand tegen de herverdeling.

Dit patroon geldt in feite ook voor Europa (de landen onderling). Van solidariteit is tegenwoordig weinig sprake meer. Een federaal Europa ziet Djaïz niet zitten, daarvoor ontbreken te veel voorwaarden. Het beste compromis tussen een geglobaliseerd kapitalisme en de plaatselijke solidariteit is de democratische natiestaat.

Rijke mensen, bedrijven en regio's zullen zich niet solidair gedragen als ze geen affiniteit hebben met een nationale identiteit. Om niet voor de minderbedeelden mee te hoeven betalen hebben ze drie opties: verhuizen, belastingvoordeel eisen en afscheiden.

Het verhuizen kan op allerlei manieren plaatsvinden: van het verhuizen van de productie naar of het oprichten van een brievenbusfirma in het buitenland, het overboeken van kapitaal naar een bank in het buitenland, het aannemen van een functie in het buitenland, het leeglopen van het platteland, enzovoort.

Een voorbeeld van belastingvoordeel is kortgeleden aan de orde geweest in verband met de dividendbelasting betreffende een aantal grote bedrijven.

Het afscheiden kan op verschillende niveaus plaatsvinden: mensen kunnen zich terugtrekken in hun eigen bubbel, regio's kunnen zelfstandigheid opeisen, landen en werelddelen kunnen zich op zichzelf terugtrekken (Brexit, America first, Rusland, China).

We zullen opnieuw moeten leren zorg te dragen voor het plaatselijke grondgebied. Sedentaire werknemers zijn essentieel voor de plaatselijke economie. De lokale bevolking kan meer verantwoordelijkheid dragen voor plaatselijke ontwikkelingen. De plaatselijke bevolking kan meer bewust gemaakt worden van het belang van lokale producten. Sommige plaatselijke goederen en diensten kunnen zelfs als 'commons', ofwel tot 'gemeenschappelijke goederen', worden verklaard. Dankzij een institutionele revolutie kan de verticale solidariteit van de verzorgingsstaat worden aangevuld met horizontale, niet-financiële solidariteit, of zelfs buiten de markt en de globalisering worden gehouden. Djaïz noemt dit een 'bewuste lokale vertraging' (beperking, begrenzing). Deze is complementair aan de democratische vertraging, waar de natiestaat de globalisering toe dient te dwingen wanneer de essentiële binnenlandse afspraken en verworvenheden daartoe aanleiding geven. Een onderdeel van de territoriale New Deal zou het versterken van de solidariteit tussen de nomaden en de sedentairen moeten zijn. Djaïz geeft allerlei suggesties. Onder andere in de richting van de circulaire-economie.

Samenvattend legt Djaïz de nadruk op het flexibel, afhankelijk van de omstandigheden, hanteren van de grenzen van de natiestaat. Hij gebruikt hiervoor de metafoer van de sluis en de natiestaat als sluiswachter. De sluisen worden gesloten als dit nodig is en geopend als het kan. Globalisering wordt omarmt voor zover niet in strijd met de nationale democratie. Binnen de landsgrenzen krijgen plaatselijke initiatieven en identiteiten de ruimte en vindt herverdeling (solidariteit) plaats volgens het idee van 'de zorgende staat'.